

N:o 52.

Ank. till Riksd. kansli den 16 april 1901, kl. 12 midd.

- . Utlåtande, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående in-
dragning till statsverket af den från den så kallade bergs-
frälsejorden i Kopparbergs län utgående tågtekarlsröntan.

(I. A.).

Under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden den 22 sistlidne februari har Kongl. Maj:t i en samma dag till Riksdagen aflåten proposition (n:o 54) föreslagit Riksdagen att besluta, att den från den så kallade bergsfrälsejorden i Kopparbergs län ännu utgående tågtekarlsröntan finge från och med år 1902 indragas till statsverket, mot vederlag till Christine församling i Falun, såsom nu varande innehafvare af berörda rönta, af ett röntans kapitalvärde efter fyra procent motsvarande belopp af 2,358 kronor 25 öre att af statskontoret till vederbörande utbetalas af under händer varande medel mot godtgörelse, hvarom Kongl. Maj:t på framställning af statskontoret ville framdeles hos Riksdagen göra framställning.

Till ofvannämnda statsrådsprotokoll har departementschefen erinrat, hurusom Riksdagen i skrifvelse den 27 april 1898, med tillkännagifvande, att Riksdagen på vissa i skrifvelsen angifna grunder för sin del funnit, att de å den så kallade bergsfrälsejorden i Kopparbergs län ännu hvilande

två skatter, tågtekarsröntan och vedhyggsterröntan, borde i likhet med all annan grundskatt afskrifvas, anhållit, att, enär en närmare utredning i detta ämne än den, som Riksdagen kunnat åstadkomma, syntes vara af nöden, Kongl. Maj:t täcktes efter erforderlig utredning till Riksdagen afgifva förslag om afskrifning af ifrågavarande räntor.

På grund af Kongl. Maj:ts befallning hade kammarkollegium i detta ärende den 7 november 1899 afgifvit utlåtande, dervid kollegium tillika öfverlemnade en i kammarsarkivet verkställd utredning äfvensom inhemtade yttranden från Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kopparbergs län och öfriga vederbörande.

I fråga om *tågtekarsröntan* inhemtades af berörda utredning, bland annat, att enligt de äldsta kända privilegier för bergsmännen vid Falu grufva eller Stora Kopparberget den, som dagligen utförde arbete vid grufvan, kunde å annans mark genom verkställande af visst odlingsarbete förvärfva eganderätt till ett jordområde i närheten af grufvan. De personer, som med stöd af nämnda privilegier intagit annan tillhörig jord, benämndes tågtekarlar samt de intagna jordområdena tågte- eller tågtekarlshemman. För dessa hemman hade tågtekarlarna i allmänhet utgjort ränta till kronan. Denna ränta hade vanligen bestått i kol, dagsverken och ro; hvarjemte tågtekarlarna skulle för sina hemman utgöra skjutsfärdspenningar. Emellertid hade Falu stad i sina vid 1642 års riksdag ingifna besvärspunkter anhållit, att all »tågtejord och hemman, som stoor grufweedel hafwa», måtte få köpas under bergsfrälse och de ringa medel, som därför kunde falla, användas till stadens nya kyrkobyggning, den sedermera så kallade Christine kyrka i Falun; och genom kongl. resolution den 25 februari 1642 hade invånarna i Falu stad förklarats berättigade ej mindre att tillhandla sig under bergsfrälsefrihet dervarande tågtejord och hemman mot en billig värdering än äfven att till deras nya kyrkobyggning, som de med det snaraste borde verkställa, använda alla de medel, som för nämnda tågtejords och hemmans inlösen under bergsfrälse falla och uppbäras kunde. Genom kongl. bref den 16 augusti 1643 hade ock förklarats, att tågtehemman, som af kronan förpantats till bergsmännen, finge af desse jemväl inlösas under bergsfrälsefrihet. En del af tågtejorderna hade inlösts och derigenom blifvit såsom bergsfrälse fri från utgörande af ränta. För de hemman, hvilkas innehafvare icke begagnat sig af lösningsrätten, hade fortfarande ränta utgjorts under namn af tågtekarsränta, hvilken likväl icke utgått till kronan, utan till Christine kyrka i Falun. Denna ränta, som redan i äldre tider, ehuru

efter numera icke känd grund, bestämts i penningar, utginge ännu med tillsammans 94 kronor 33 öre och erlades fortfarande till Christine kyrka. Den icke inlösta täftejorden hade nemligen, enligt hvad af omförmälda utredning framginge, städse ansetts lika med bergsfrälsejorden; och i jordeböckerna hade all täftejord upptagits såsom frälse med räntan under anordningstitel samt med anteckning för en del hemman, att lösen för dem till bergsfrälse donerats Christine kyrka i Falun, och för andra, att räntan vore kyrkan donerad. Räntorna af såväl de inlösta som de icke inlösta hemmanen hade ock i räkenskaper och jordeböcker ända från 1600-talet afkortats under titel kyrkors underlagda hemman eller räntor. Genom kammarkollegii utslag den 20 november 1888 hade förordnats, att ifrågavarande räntor skulle från jordeboken uteslutas; och sedan kammarkollegii berörda beslut, i hvad det afsåge räntan af den till bergsfrälse ännu icke inlösta täftejorden, understälts Kongl. Maj:ts pröfning, hade Kongl. Maj:t enligt bref den 16 augusti 1889 låtit bero vid kammarkollegii utslag, men förklarar, att afskrifningsåtgärden ej finge anses utgöra hinder för särskild pröfning i laga ordning, huruvida Christine församling vore berättigad att uppbära ränta för den till bergsfrälse icke inlösta jorden, eller samma ränta borde till kronan ingå.

Beträffande derefter *vedhyggsterräntan* framginge af den i kammararkivet verställda utredningen, bland annat, att denna ränta uppkommit ur vissa tjänstbarheter, som bergsfrälseegarne sedan äldre tider hade att utgöra till Falu grufva. Dessa tjänstbarheter hade genom kongl. resolution den 17 april 1729 bestämts sålunda, att de innehafvare af bergsfrälsejord, som ej underhölle grufdelar, skulle för hvart spannländ sådan jord årligen hugga ett stafrum ved till grufvan, på det att grufvan af sådana bergsfrälseinnehafvare måtte njuta någon tjänst och nytta. Då emellertid ändamålet med detta stadgande förfelats derigenom, att egare af bergsfrälsejord genom inköp af en enda fjerdedel eller andel i grufvan kunde från förenämnda skyldighet befria all sådan jord, han innehade, hade genom kongl. bref den 23 september 1808 förordnats, att innehafvarne af bergsfrälsejord skulle, vare sig de innehade grufdel eller ej, för hvart spannländ jord årligen hugga ett stafrum ved till grufvan eller erlægga motsvarande afgift i penningar; och emedan skälighet vore, att sådana bergsfrälsejordegare, som icke hade grufdel eller idkade bergsbruk, borde vara skyldiga till dubbelt större tjänstbarhet eller afgift för sin jord till kopparverket emot dem, som tillika egde grufdel och idkade bergsbruk samt således uppfylde egentliga ändamålet, hvarför

bergsfrälsefriheten å denna jord tillkommit och i afseende hvarå de dittills varit från särskilda tjänstbarheter för jorden till kopparverket befriade, förklarades, att de bergsfrälseegare, som icke tillika egde grufdelar och idkade bergsbruk, skulle svara för två stafrum veds huggning för hvarje spannländ eller motsvarande afgift i penningar. De afgifter, som på grund af förenämnda stadganden kunde inflyta, skulle insamlas till en fond för att användas till grufbrytningens befrämjande. Sedermera hade genom kongl. bref den 26 mars 1816 förordnats, att i stället för oförmälda genom brefvet den 23 september 1808 innehafvarne af bergsfrälsejorden ålagda skyldighet skulle för hvarje i jordeboken upptaget s. k. durchtågsspannländ bergsfrälsejord tills vidare utgöras en årlig afgift af 5 skillingar 4 runstycken banco, hvilken afgift äfven skulle till grufdriftens befrämjande användas. Sedan kontrakt om nedsättning, jemlikt Rikets Ständers beslut, af den till kronan erlagda årliga kopparräntan å Stora Kopparbergs bergslags tillverkningar mot upphörande af de bergslaget tillerkända privilegier och särskilda förmåner godkännts genom kongl. bref den 19 december 1855, hade förberörda till bergslaget dittills utgående afgift till kronan blifvit indragen och under namn af vedhyggsterränta uppdebiterad i fögderispecialräkningarna. Denna ränta, som icke vore upptagen i jordeboken, utginge numera med tillsammans 1,797 kronor 90 öre af bergsfrälsejord inom Svärdsjö, Sundborns, Vika, Kopparbergs, Aspeboda, Torsångs, Gustafs och Stora Tuna socknar af Falu fögderi samt Stora Skedvi och Säters socknar af Hedemora fögderi.

Christine församlings kyrkostämman hade i afgifvet yttrande anhållit, att, derest Kongl. Maj:t skulle besluta framläggande af förslag till afskrifning af tågtekarsräntan i enlighet med Riksdagens förut oförmälda framställning, Kongl. Maj:t måtte föreslå, att församlingen finge af statsverket på lämpligaste sätt njuta vederlag för samma ränta.

Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Kopparbergs län hade beträffande tågtekarsräntan anført, att det vore visst, att Christine församling allt sedan äldre tider, med stöd af kongl. besluten den 25 februari 1642 och den 16 augusti 1643, uppburit berörda ränta, utan att församlingens rätt dertill hittills blifvit ifrågasatt eller bestridd, vid hvilket förhållande samma ränta icke syntes utan vidare kunna beröfvas församlingen. Enär å andra sidan tågtekarsräntan otvifvelaktigt vore att betrakta såsom en grundskatt, rörande hvilken kungörelsen den 5 juni 1885 om nedsättning i och lagen den 2 december 1892 angående

afskrifning af de å viss jord hvilande grundskatter egde tillämpning, kunde innehafvarne af den jord, från hvilken berörda ränta utginge, hafva grundade anspråk på befrielse, i enlighet med nyssnämnda författningar, från räntans utgörande. På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemstälde Kongl. Maj:ts befallningshafvande, att tågtejorden måtte på det sätt befrias från ifrågavarande ränta, att staten inlöste räntan och genom lämpligt vederlag hölle Christine församling skadeslös för den förlorade årliga inkomsten af samma ränta. Vidkommande derefter vedhyggsterräntan ansåge Kongl. Maj:ts befallninghafvande, att denna ränta, som numera inginge till kronan, vore inbegripen i den enligt gällande författningar redan bestämda grundskatteafskrifning.

Kammarkollegium hade i sitt utlåtande anfördt, att collegium jemväl för sin del funne tågtekarlsräntan och vedhyggsterräntan vara af beskaffenhet att böra i vanlig ordning nedsättas och afskrifvas. Enär dessa räntor ej inginge i jordebokssumman och således icke heller blefve föremål för granskning hos collegium, hade collegium emellertid saknat anledning att meddela föreskrift om räntornas nedsättning i enlighet med kungörelsen den 5 juni 1885 och lagen den 2 december 1892. Härtill komme, att hvad särskildt anginge tågtekarlsräntan ett tillfälligt hinder för nedsättning och afskrifning mötte derutinnan, att denna ränta för Christine församlings kyrka i Falun disponerades med anspråk på eganderätt, hvilket anspråk vunne stöd deraf, att, på sätt den åtstadkomna utredningen närmare visade, tågtekarlsjordens alla räntor, såsom donerade nämnda församlings kyrka, i räkenskaper och jordeböcker förts under afkortningstitel från medlet på 1600-talet. Under sådana förhållanden ansåge collegium i likhet med Kongl. Maj:ts befallningshafvande, att någon återvinningstalan beträffande ännu utgående tågtekarlsränta icke borde ifrågasättas, utan hemstälde, att Kongl. Maj:t måtte till Riksdagen aflåta proposition, i syfte att sist omnämnda ränta måtte från och med år 1901 till statsverket indragas mot indelningsersättning, motsvarande det kontanta belopp, 94 kronor 33 öre, hvarmed denna ränta af ålder utgjorts.

Statskontoret, hvars utlåtande jemväl infordrats, hade erinrat, att till och med år 1899 tågtekarlsräntan varit upptagen i riksstaten under åttonde hufvudtitelns anslag till kyrkors underhåll samt under rubrik: »indelning och dermed jemförlig anvisning på förslag: friheter och kyrktionde», men att, sedan Kongl. Maj:t jemlikt förberörda beslut den 16 augusti 1889 förklarar, att denna ränta skulle från jordeboken uteslutas,

densamma, såsom till Chrtstine kyrka anordnad, sedan år 1889 ej afförts i räkenskaperna och enligt beslut af 1899 års Riksdag blifvit från och med år 1900 utesluten ur riksstaten; och hade statskontoret, med åberopande af hvad i ärendet förekommit, anført, att tågtekarsröntan vore att betrakta såsom en skattefrälseränta, på hvilken kongl. förordningen den 11 september 1885 angående inlösen af skattefrälseröntor, kronotionde, som innehades under enskild eganderätt, samt arbets- och hofveriskyldighet till skattesåld kronoegendom vore tillämplig, samt att jemlikt nämnda förordning äfvensom kongl. kungörelsen den 11 maj 1900 angående utsträckning af tiden för anmälan om inlösen af skattefrälseröntor det borde ankomma på Christine församling att i stadgad ordning göra anmälan om röntans inlösande. Vidkommande derefter vedhyggsterröntan hade statskontoret, som funnit denna rönta vara af beskaffenhet att böra i vanlig ordning nedsättas och afskrifvas, hemstält, att Kongl. Maj:t måtte anbefalla kammarkollegium att vidtaga de åtgärder, som i sådant hänseende tillkomme detta embetsverk.

För egen del har departementschefen anført, att genom den utredning kammarkollegium åstadkommit vore ådagalagdt, att såväl tågtekars- som vedhyggsterröntan vore af beskaffenhet att i likhet med de å viss jord hvilande grundskatter böra nedsättas och afskrifvas. Innan en dylik åtgärd vidtoges med tågtekarsröntan, ansåge departementschefen dock böra komma under pröfning, huruvida icke vederlag för denna rönta borde lemnas Christine kyrka i Falun. I detta afseende förekomme visserligen, att kronan aldrig, så vidt visadt blifvit, till förmån för nämnda kyrka afhändt sig berörda rönta, men å andra sidan vore det också ostridigt, att kyrkan allt sedan medlet af 1600-talet varit i åtnjutande af densamma, utan att under denna tid någon åtgärd från kronans sida vidtagits för att göra kronans rätt till röntan gällande. Till stöd för anspråket att fortfarande få uppbära denna rönta kunde således af Christine kyrka åberopas en mer än 250-årig oklandrad besittning af densamma, och vid sådant förhållande syntes, äfven om berörda anspråk vid rättslig pröfning af detsamma icke skulle befinnas lagligen grundadt, billigheten dock fordra, att kyrkan bereddes vederlag för den förlust, som genom röntans afskrifning komme att drabba kyrkan. Beträffande då det sätt, hvarpå detta vederlag borde komma kyrkan till godo, syntes det vara lämpligast, att, i öfverensstämmelse med hvad som iakttoges vid inlösen af skattefrälseröntor, vederlaget bestämdes till ett mot röntans nuvarande belopp, 94 kronor 33 öre, svarande,

efter en räntefot af 4 procent beräknadt kapitalvärde af 2,358 kronor 25 öre.

Åberopande hvad han sålunda anför, hemställde departementschefen, att Kongl. Maj:t måtte hos Riksdagen göra den framställning, förevarande proposition innefattar.

På grund af hvad i detta ärende förekommit, hemställer utskottet,

att hvad Kongl. Maj:t i ofvannämnda hänseende föreslagit må vinna Riksdagens bifall.

Stockholm den 16 april 1901.

På statsutskottets vägnar:

HUGO TAMM.
